

Συλλογή της Νομολογίας

Υπόθεση C-83/14

CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD
κατά
Komisija za zashtita ot diskriminatsia

(αίτηση του Administrativen sad Sofia-grad για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως)

«Οδηγία 2000/43/EK — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Συνοικίες στις οποίες κατοικούν κατά κύριο λόγο Ρομά — Τοποθέτηση μετρητών καταναλώσεως ηλεκτρικού ρεύματος στους πυλώνες του δικτύου εναέριων γραμμών ηλεκτρικής ενέργειας, σε ύψος έξι έως επτά μέτρων — Έννοια “άμεσης διακρίσεως” και “έμμεσης διακρίσεως” — Βάρος αποδείξεως — Δικαιολόγηση — Πρόληψη δολιοφθορών στους μετρητές καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας και παράνομων ρευματοληψιών — Αναλογικότητα — Γενικός χαρακτήρας του μέτρου — Εξευτελιστική και στιγματιζούσα συνέπεια του μέτρου — Οδηγίες 2006/32/EK και 2009/72/EK — Αδυναμία του τελικού καταναλωτή να ελέγξει την κατανάλωσή του ηλεκτρικής ενέργειας»

Περίληψη — Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 16ης Ιουλίου 2015

1. Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Πεδίο εφαρμογής — Εγκατάσταση στην οικία του τελικού χρήστη μετρητή καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας, ο οποίος συνδέεται άρρηκτα προς την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας — Εμπίπτει

(Οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, άρθρο 3 § 1, στοιχείο η')

2. Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής — Έννοια — Δυσμενής μεταχείριση απορρέουσα από συλλογικό μέτρο το οποίο θίγει πρόσωπα τα οποία έχουν συγκεκριμένη εθνοτική καταγωγή αλλά και πρόσωπα τα οποία δεν έχουν την καταγωγή αυτή — Εμπίπτει

(Άρθρο 13 ΕΚ· Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 21· οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, αιτιολογική σκέψη 16, άρθρα 1, 2 § 1 και 3 § 1)

3. Προδικαστικά ερωτήματα — Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου — Όρια — Εξέταση της συμβατότητας του εθνικού δικαίου προς το δίκαιο της Ένωσης — Δεν εμπίπτει — Παροχή στον εθνικό δικαστή όλων των ερμηνευτικών στοιχείων τα οποία άπτονται του δικαίου της Ένωσης — Εμπίπτει

(Άρθρο 267 ΣΛΕΕ)

4. *Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Εθνική ρύθμιση η οποία προϋποθέτει προσβολή δικαιωμάτων ή εννόμων συμφερόντων για την ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής — Δεν επιτρέπεται*
(Οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, άρθρο 2 §§ 1 και 2, στοιχεία α' και β', και 3 § 1)
5. *Προδικαστικά ερωτήματα — Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου — Όρια — Προσδιορισμός του αντικειμένου του ερωτήματος*
(Άρθρο 267 ΣΛΕΕ)
6. *Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Εθνικό μέτρο το οποίο εισάγει άμεση διάκριση — Κριτήρια — Εκτίμηση από το εθνικό δικαστήριο — Βάρος αποδείξεως*
(Οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, άρθρα 2 § 2, στοιχείο α', και 8 § 1)
7. *Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Εθνικό μέτρο το οποίο εισάγει έμμεση διάκριση — Διάταξη, κριτήριο ή πρακτική που έχει χαρακτήρα προδήλως ουδέτερο και δύναται να θέσει σε «μειονεκτική θέση» — Έννοια*
(Οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, άρθρο 2 § 2, στοιχεία α' και β')
8. *Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Αρχές — Ίση μεταχείριση — Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξαρτήτως της φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής — Οδηγία 2000/43 — Εθνικό μέτρο το οποίο εισάγει έμμεση διάκριση — Δικαιολόγηση αντλούμενη από την επιδίωξη θεμιτών σκοπών — Επιτρέπεται — Προϋπόθεση — Εκτίμηση του εθνικού δικαστηρίου — Κριτήρια*
(Οδηγία 2000/43 του Συμβουλίου, άρθρο 2 § 2, στοιχείο β')

1. Καθόσον δεν αμφισβητείται ότι η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας εμπίπτει στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο η', της οδηγίας 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι η εγκατάσταση στην οικία του καταναλωτή μετρητή καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας, ο οποίος συνδέεται άρρηκτα προς την ως άνω παροχή, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής και υπόκειται στην τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως που αυτή κατοχυρώνει.

(βλ. σκέψη 43)

2. Ο όρος «διάκριση βάσει εθνοτικής καταγωγής», κατά την έννοια της οδηγίας 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, και, ιδίως, των άρθρων 1 και 2, παράγραφος 1, αυτής, έχει την έννοια ότι, υπό περιστάσεις στις οποίες το σύνολο των μετρητών καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας σε συνοικία πόλης η οποία ως επί το πλείστον κατοικείται από Ρομά είναι τοποθετημένοι σε πυλώνες του εναέριου δικτύου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σε ύψος έξι έως επτά μέτρων, ενώ οι αντίστοιχοι μετρητές τοποθετούνται σε ύψος μικρότερο των δύο μέτρων σε άλλες συνοικίες, πρέπει να εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του εάν το ως άνω συλλογικό μέτρο θίγει πρόσωπα συγκεκριμένης εθνοτικής καταγωγής ή πρόσωπα τα οποία, χωρίς να είναι αυτής της καταγωγής, υφίστανται, από κοινού με τα πρώτα, τη λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ή περιέρχονται στη μειονεκτική θέση που συνεπάγεται το ως άνω μέτρο.

Ειδικότερα, λαμβανομένων υπόψη του αντικειμένου της οδηγίας 2000/43 και της φύσεως των δικαιωμάτων στην προστασία των οποίων αποσκοπεί, το πεδίο εφαρμογής της δεν μπορεί να οριστεί στενώς και η αρχή της ίσης μεταχείρισεως στην οποία αναφέρεται η ως άνω οδηγία δεν έχει εφαρμογή σε συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων, αλλά εφαρμόζεται σε σχέση με τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 αυτής.

Αυτή η ερμηνεία ενισχύεται από την αιτιολογική σκέψη 16 και από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, κατά τα οποία η προστασία κατά των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής που έχει ως σκοπό να διασφαλίσει πρέπει να παρέχεται σε «όλα» τα πρόσωπα.

Ενισχύεται, επίσης, τόσο από το γράμμα του άρθρου 13 ΕΚ, νυν, κατόπιν τροποποιήσεων, άρθρου 19 ΣΛΕΕ, το οποίο αποτελεί το νομικό έρεισμα της οδηγίας 2000/43 και το οποίο παρέχει αρμοδιότητα στην Ένωση να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση κάθε διακρίσεως λόγω, μεταξύ άλλων, φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής, όσο και από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του οποίου η ως άνω οδηγία αποτελεί την ειδική έκφραση στους τομείς που καλύπτονται από αυτήν.

(βλ. σκέψεις 56-58, 60, διατακτ. 1)

3. Βλ. το κείμενο της αποφάσεως.

(βλ. σκέψη 62)

4. Η οδηγία 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, και ιδίως το άρθρο 2, παράγραφοι 1, και 2, στοιχεία α' και β', αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη προβλέπουσα ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στους τομείς οι οποίοι καλύπτονται από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ή η μειονεκτική θέση, στα οποία αναφέρονται, αντιστοίχως, τα στοιχεία α' και β', πρέπει να συνίστανται σε προσβολή δικαιωμάτων ή εννόμων συμφερόντων.

(βλ. σκέψεις 69, διατακτ. 2)

5. Βλ. το κείμενο της αποφάσεως.

(βλ. σκέψεις 71, 104)

6. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, έχει την έννοια ότι μέτρο κατά το οποίο το σύνολο των μετρητών καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας σε συνοικία πόλης η οποία ως επί το πλείστον κατοικείται από Ρομά είναι τοποθετημένοι σε πυλώνες του εναέριου δικτύου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σε ύψος έξι έως επτά μέτρων, ενώ οι αντίστοιχοι μετρητές τοποθετούνται σε ύψος μικρότερο των δύο μέτρων σε άλλες συνοικίες, συνιστά άμεση διάκριση κατά την έννοια της διατάξεως αυτής εάν αποδειχθεί ότι το ως άνω μέτρο καθιερώθηκε και/ή διατηρήθηκε για λόγους σχετικούς με την κοινή εθνοτική καταγωγή της πλειονότητας των κατοίκων της οικείας συνοικίας, στοιχείο που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως, καθώς και τους κανόνες σχετικά με την αντιστροφή του βάρους αποδείξεως οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας.

Καίτοι στο πρόσωπο που κρίνει ότι θίγεται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως απόκειται, σε πρώτο στάδιο, να αποδείξει πραγματικά περιστατικά από τα οποία προκύπτει η ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως, πρέπει να διασφαλίζεται ότι η άρνηση παροχής πληροφοριών εκ μέρους του εναγομένου δεν διακυβεύει την υλοποίηση των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 2000/43.

(βλ. σκέψεις 60, 78, 91, διατακτ. 3)

7. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, έχει την έννοια ότι:

- η διάταξη αυτή αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου προβλέπουσα ότι, για να υφίσταται έμμεση διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, η μειονεκτική θέση πρέπει να οφείλεται σε λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής·
- με τον όρο διάταξη, κριτήριο ή πρακτική «εκ πρώτης όψεως ουδέτερη» κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως νοείται διάταξη, κριτήριο ή πρακτική τα οποία διατυπώνονται ή εφαρμόζονται φαινομενικώς ουδέτερα, ήτοι κατόπιν συνεκτιμήσεως παραμέτρων διαφορετικών του προστατευόμενου χαρακτηριστικού και όχι ισοβαρούς προς αυτό περιεχομένου·
- με τον όρο «μειονεκτική θέση» κατά την έννοια της ίδιας διατάξεως δεν νοείται ιδιαίτερως σημαντική, πρόδηλη και σοβαρή περίπτωση ανισότητας, αλλά ότι είναι ιδίως τα πρόσωπα συγκεκριμένης εθνοτικής καταγωγής που περιέρχονται σε μειονεκτική θέση λόγω της επίμαχης διατάξεως, του επίμαχου κριτηρίου ή της επίμαχης πρακτικής·
- ακόμη και αν υποθεθεί ότι μέτρο κατά το οποίο το σύνολο των μετρητών καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας σε συνοικία πόλης η οποία ως επί το πλείστον κατοικείται από Ρομά είναι τοποθετημένοι σε πυλώνες του εναέριου δικτύου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σε ύψος έξι έως επτά μέτρων, ενώ οι αντίστοιχοι μετρητές τοποθετούνται σε ύψος μικρότερο των δύο μέτρων σε άλλες συνοικίες, δεν συνιστά άμεση διάκριση κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της ως άνω οδηγίας, τέτοιο μέτρο είναι καταρχήν ικανό να συνιστά μέτρο «εκ πρώτης όψεως» ουδέτερο ικανό να περιαγάγει, κατά την έννοια του στοιχείου β' του ως άνω άρθρου 2, παράγραφος 2, σε μειονεκτική θέση πρόσωπα συγκεκριμένης εθνοτικής καταγωγής σε σχέση με άλλα πρόσωπα.

(βλ. σκέψεις 60, 109, διατακτ. 4)

8. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/43, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, έχει την έννοια ότι μέτρο κατά το οποίο το σύνολο των μετρητών καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας σε συνοικία πόλης η οποία ως επί το πλείστον κατοικείται από Ρομά είναι τοποθετημένοι σε πυλώνες του εναέριου δικτύου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σε ύψος έξι έως επτά μέτρων, ενώ οι αντίστοιχοι μετρητές τοποθετούνται σε ύψος μικρότερο των δύο μέτρων σε άλλες συνοικίες, μπορεί να είναι αντικειμενικώς δικαιολογημένο ενόψει της ανάγκης διασφαλίσεως της ασφάλειας του δικτύου μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και της δέουσας παρακολουθήσεως της καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας μόνον υπό την προϋπόθεση να μην υπερβαίνει τα όρια του πρόσφορου και του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη αυτών των θεμιτών σκοπών και υπό την προϋπόθεση οι προκαλούμενες δυσχέρειες να μην είναι υπέρμετρες σε σχέση προς τους σκοπούς αυτούς. Αυτή η προϋπόθεση δεν συντρέχει εάν διαπιστωθεί, έργο που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, είτε ότι υφίστανται άλλα πρόσφορα μέσα, λιγότερο επιτακτικά, τα οποία θα καθιστούσαν δυνατή την επίτευξη των ως άνω σκοπών είτε, ελλείψει άλλων τέτοιων μέσων, ότι η ως άνω πρακτική προσβάλλει υπέρμετρα το έννομο συμφέρον των τελικών καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας οι οποίοι κατοικούν στην οικεία συνοικία, η οποία κατοικείται ως επί το πλείστον από Ρομά, να έχουν πρόσβαση στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας υπό συνθήκες οι οποίες δεν έχουν εξευτελιστικό ή στιγματίζοντα χαρακτήρα και οι οποίες τους επιτρέπουν να ελέγχουν τακτικώς την κατανάλωσή τους ηλεκτρικής ενέργειας.

(βλ. σκέψεις 60, 128, διατακτ. 4)